

УДК 908(477.87)

Р.А. Офіцинський, В.В. Палинчак-Кутузова

**СТВОРЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ
(ДО 70-Ї РІЧНИЦІ ЗАСНУВАННЯ)**

Праця присвячена дослідженню процесу становлення та діяльності Закарпатського краєзнавчого музею у 1945-1950 рр., оскільки саме це п'ятиліття стало початковим етапом життя музейної установи. Проаналізовано позитивні та негативні моменти вказаного процесу. Відображено документальне оформлення музею як науково-дослідної, культурної та освітньої державної установи, зазначено роль музею у розвитку пам'яткоохоронної справи регіону. Також, висвітлено процес побудови перших експозицій та початок формування фондів збірань, показано роль перших музейних співробітників, які стояли біля витоків створення установи (І. Коломієць, П. Сова, О. Грабар, В. Гошовський, К. Бернякович та інші).

Ключові слова: *Закарпатський краєзнавчий музей, експонати, фонди, експозиції, історія, становлення музейної справи, архівні матеріали.*

Музеї є невід'ємною складовою культурного життя кожної країни, кожного народу. Вони дають можливість ознайомитися з їхнім минулим, пишатися досягненнями і пам'ятати про трагедії. Зараз ці культурні установи є у багатьох містах і селах. В Україні музеї почали виникати у ХІХ ст.

Зародження музейної справи на Закарпатті пов'язане з іменем Тиводара Легоцького. Він заснував перше музейне товариство, що в 1924 р. було реорганізовано у Мукачівський історико-краєзнавчий музей. Відтак з'явилися подібні громадські ініціативи – музейне зібрання товариства «Просвіта», «Крайове музейне товариство» в Ужгороді, «Етнографічне товариство Підкарпатської Русі» в Мукачеві тощо. Вони стали предтечами власне музеїв як науково-дослідних та освітніх установ у краї. Громадські діячі та дослідники займалися збиранням цінних експонатів, організацією культурологічних товариств і намагалися створити повноцінні музеї, які б не тільки експонували, а й вивчали та популяризували пам'ятки старовини. Без належного досвіду й підтримки з боку влади їм це не вдавалося. Під час окупації й анексії краю Угорщиною (1939-1944) музейна справа в краї, по суті, занепала, хоча вважалося, що в Мукачеві та Ужгороді діють історичний та етнографічний музеї.

У жовтні 1944 р. Закарпаття було очищено від угорських і німецьких загонів та возз'єднано з Радянською Україною. Відкрито нову сторінку в історії краю, у тому числі й музейної справи. Відновлено старі та відкрито нові музеї. Їх забезпечували фінансово, сюди направляли науковців із відповідним досвідом – професійним та ідеологічним (тоталітарним). Однією із новостворених культурних установ став Закарпатський краєзнавчий музей.

Процес створення цього закладу розпочався у 1945 р. Він був доволі тривалим і зайняв у часі майже 4 роки, допоки музей не пройшов шлях від документального оформлення до відкриття експозицій та організації науково-дослідної роботи. Труднощі, з якими стикалися співробітники музею, відображені у листуванні очільників музею з вищими керівними органами краю і держави, планах і звітах про виконану роботу, кошторисах тощо. Ці матеріали зберігаються у кількох фондах Державного архіву Закарпатської області (далі ДАЗО). У нашій статті використано архівні документи, що стосуються безпосередньо процесу становлення Закарпатського краєзнавчого музею (да-

лі ЗКМ) як наукової та культурної установи [2-26]. Окрім того, велике значення для висвітлення подій того часу мають спогади тих, хто стояв біля витоків музею [1] або працював тут майже усе життя, дослідив його історію загалом [30; 31; 32] та окремих відділів [27; 28; 33]. Ці публікації висвітлюють минуле Закарпатського краєзнавчого музею зсередини, дають відповіді на питання про ставлення співробітників до своєї роботи, стосунки всередині колективу, тобто на те, чого не знайти в архівних документах. Історією музейних установ Закарпаття зацікавився В. Панкуліч, який частково розглянув початковий етап діяльності ЗКМ, висвітлив роботу стосовно збору експонатів, підготовки експозицій та формування концепцій [29].

На жаль, досі повноцінно не висвітлено перші роки існування Закарпатського краєзнавчого музею. Найвні публікації характеризують лише певні аспекти того часу. Тому метою цієї статті є відображення ключових питань появи музею як культурної установи. Зокрема, висвітлено формування штату працівників і підготовка ними тематико-експозиційних планів, перших експозицій, пошук і переобладнання приміщень під потреби музею. Звертається увага на комплектування музейних фондів, а саме збір експонатів, їх характер і кількість.

У статті охоплено 1945-1950 рр., оскільки саме це п'ятиліття стало початковим етапом життя цієї науково-дослідної та культурної установи. Адже були закладені принципи і концепції роботи музею, що визначили його діяльність у подальшому.

20 червня 1945 р. Народна Рада Закарпатської України схвалила постанову про організацію у м. Ужгороді Народного музею Закарпатської України [30, с. 3]. Надати допомогу в створенні музею, робота в якому вважалася державною, мали народні комітети краю [2]. Першим директором музею призначили кандидата історичних наук Івана Коломійця [11], котрого направили на Закарпаття у складі багатотисячного загону радянських спеціалістів. На посаді директора він пробув до листопада 1946 р. Другим директором музею став місцевий діяч-русофіл Петро Сова [32, с. 11].

Для нормального функціонування, створення експозицій Народного музею з республіканського бюджету на 1946 р. виділили 451 895 крб. Штат складався з 17 працівників: директор, 2 завідувачів відділами, 2 старших наукових співробітників, 2 наукових співробітників, 1 охоронець фондів, 1 бібліотекар і техпрацівники [12].

Для розміщення експозицій музею відвели 17 приміщень у будинку колишнього комітатського управління [29, с. 5]. Ця будівля була закріплена за музеєм постановою НРЗУ № 2422 від 23 червня 1945 р. Ужгородський міський народний комітет мав її відремонтувати, перевезти сюди музейні речі та експонати з колишньої будівлі «Общества им. А. Духновича» [2; 3]. Для чим скорішої підготовки приміщення для музею уклали договір між відділом народної освіти НРЗУ і трестом «Закарпаткомунжитлобуд» про терміновий ремонт жупанату [8].

У перший рік існування музей мав тільки один відділ – краєзнавчий. Експозиція музею, що розташовувалася у приміщенні жупанату, носила більш природничий, ніж історичний характер. Вона завершувалася художньо оформленим показом завдань сталінської п'ятирічки [18].

Перші експозиції музею в приміщеннях жупанату відкрили влітку 1946 р. і включали відділи історії, природи, етнографії та соціалістичного будівництва. Невеликий колектив музейних працівників на чолі з директором Іваном Коломійцем розмістив для огляду колекції земського музею та музею «Просвіти». Що стосується відділу соціалістичного будівництва, то його хронологічні рамки починалися з 1917 р., хоча Закарпаття, як і вся Чехословацька рес-

публіка, відтак – Угорщина, після жовтневого перевороту в Росії соціалізму не будували [31, с. 8].

Було складено плани роботи музею на 1946 р. Планувалося відкрити виставки «Етнографія і народне мистецтво Закарпаття», «Історичні пам'ятки Закарпаття» [13]. Співробітники мусили підготувати наукові статті, бо планувалося до кінця року видати науковий збірник музею [14].

18 серпня 1946 р. краєзнавчий відділ, яким керував О. Грабар, відкрив виставку «Природні багатства, флора і фауна Закарпаття». За неповні два місяці її побачило 2 тис. відвідувачів, для яких працівники музею провели 21 екскурсію. Планувалося відкрити інші відділи: археологічний, природи, історичний, етнографічний, народного мистецтва. Але для цього не вистачало наукових працівників. До праці в музеї з місцевих кадрів залучили Грабаря О.О., Потушняка Ф.М., Гошовського В.А., Стрипського М.М., Фрідманського І.М. Пізніше прибули: Фурманов С.Я., який став першим завідувачем відділу історії, Гупало М.Д., старший науковий співробітник, згодом завідувач фондами; наукові працівники Жарков П.С., Сміян М.К., Фінкільштейн Е.Я., Пташнікова І.В., Гіневська М.Л. та ін. Відомий археолог Бернякович К.В. невдовзі очолив відділ історії [32, с. 11-12].

1 червня 1946 р. Рада Міністрів УРСР та ЦК КП(б)У схвалили постанову № 1001 «Про зміну мережі музеїв системи Комітету у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР». Згідно з нею, Народний музей реорганізовано в історико-краєзнавчий музей II категорії. Закарпатський облвиконком повинен був передати Ужгородському історико-краєзнавчому музею будівлю Ужгородського замку [10]. Однак цю постанову облвиконком не виконав. Це змусило П. Сова, директора музею, звернутися з листом до заступника голови Ради Міністрів УРСР. У листі вказувалося, що у замку розташована військова частина, а ремонтні роботи, спрямовані на облаштування будівлі під потреби музею, не проводяться. Врешті-решт, переселення музею у нові приміщення розпочалося 25 березня 1947 р. з перевезення майна та колекцій і тривало до 3 квітня [21]. Поряд з музеєм у північній частині Ужгородського замку того ж року було розташовано картинну галерею та частину державного архіву, який пізніше відселили [32, с. 12]. Під експозицію із 35 кімнат Ужгородського замку відвели 23 загальною площею 1856 м². Картинна галерея займала 11 кімнат загальною площею 554 м². [25]. Балансову вартість Ужгородського замку визначив інженер Сторожинський. Вартість головного корпусу становила 4 440 000 крб., 4 флігелів і конюшні – 661 500 крб., території та оборонних мурів – 1 740 000 крб. Загальна вартість становила 6 781 500 крб. [23].

Помітний слід у діяльності музею на новому місці залишив тодішній директор музею П.П. Сова. Після зміщення з посади директора він до 1956 р. очолював відділ фондів. Першу експозицію відкрили 1948 р. [31, с. 8-9]. На 1 грудня 1948 р. музей відвідало 8015 туристів, для яких провели 187 екскурсій [32, с. 13]. Працювало три відділи: природи, історії дорадянського періоду, історії радянського суспільства [29, с. 5].

Чимало для створення перших експозицій відділу природи зробив Олександр Грабар – закарпатський природознавець, орнітолог, таксидерміст. Він із 1945 р. аж до смерті у 1959 р. очолював цей відділ [31, с. 9]. Під його керівництвом працювали наукові співробітники М. Грабар, І. Курах, Є. Фінкільштейн. Основою природничої експозиції стали переважно зоологічні експонати з колишнього Земського музею, а також Природничого при Ужгородській гімназії. Палеонтологічні експонати з колекції Т. Легоцького теж знайшли своє місце в експозиції. Це – відбитки амонітів, морських їжаків, кістки і зуби мамонта, велетенського оленя, печерного ведмеда, гієни та інших

вимерлих тварин, що жили колись у межах Закарпаття. Гідне місце серед експонатів знайшла колекція мокрих препаратів риб Закарпаття, зібраних відомим іхтіологом В. Владиковим (1898-1986), автором першого визначника риб краю [27, с. 26].

Спочатку відділ знаходився на другому поверсі і займав два експозиційні зали. Експонати розміщувалися біля стін, в шафах, на столах [28, с. 206]. У 1950 р. під час перебудови експозиції відділ перемістився на перший поверх і розширився до 8 залів. Структурно експозиція відділу поділялася на два розділи – «Нежива природа» (один зал), «Жива природа» (сім залів). Останній розділ у порядку систематики включав колекції комах, земноводних, плазунів, риб, птахів, ссавців [31, с. 9].

У першій половині 1946 р., окрім відділу природи, було створено і відділ історії. Його завідувачем призначили Фурманова С.Я. Науковими працівниками були Гупало М.Д., Жарков П.С. [15]. Для створення експозиції історичного відділу директор музею Коломієць І.Г. звернувся з листами до керівництва архівним відділом НКВС, управління Мукачівської греко-католицької єпархії про передачу до музею унікальних експонатів [19; 20]. Наукові працівники займалися збором й описом експонатів. У першому кварталі 1946 р. відділ нараховував біля 1650 експонатів [15]. У другому кварталі того ж року зареєстровано й описано 5 пам'яток: Невицький, Середнянський, Севлюський (Виноградівський), Хустський замки і замок Ньюлаб (поблизу с. Королево, Виноградівський район). У другій половині 1946 р. відділ взяв участь у археологічних розкопках у межах краю. Розкопано три могильні кургани, де знайдено три урни, фрагменти гальштатської кераміки, неолітичні знаряддя праці. Також підготували археологічну карту Закарпаття, котру відправили на рецензію до Львівського філіалу Академії наук УРСР [17].

Після перенесення у 1947 р. Ужгородського історико-краєзнавчого музею у будівлю Ужгородського замку, відділ історії повністю укомплектували [33, с. 38]. Завідувачем відділом став Бернякович К.В. (археолог), з яким працювали старший науковий співробітник Пташнікова І.В. (археолог), науковий співробітник Сміян М.К. (історик) [24]. Відділ розпочав підготовку до побудови сталої експозиції, розробивши тематико-експозиційні плани: «Первісно-общинний лад на території краю» (Пташнікова І.В.), «Історія Київської Русі» (Сміян М.К.), «Історія Ужгородського замку і міста Ужгород» (Сова П.П.), «Історія Великої Вітчизняної війни» (Гупало М.Д.), «Історія СРСР» (Бернякович К.В., Сміян М.К.) [22].

Першу експозицію відділу історії дорядянського періоду в Ужгородському замку створено у 1948 р., через два роки, у 1950 р. для неї відвели чотири просторі зали нижнього поверху головного корпусу фортеці. Вона охоплювала період від давнього кам'яного віку до російської революції (державного перевороту) в листопаді 1917 р., хоча радянський період на Закарпатті починався не з 1917-го, а з 1945 р. Структурно експозицію відділу побудували за хронологічним принципом, згідно з періодизацією за формаціями: первіснообщинний лад, доба феодалізму, період капіталізму [31, с. 10].

У 1949 р. відділ історії поділили на два окремі відділи – відділ історії дорядянського періоду (завідувач Бернякович К.В.) та відділ історії радянського періоду. Останній спочатку називався відділ соціалістичного будівництва (завідувач Гошовський В.А., згодом – Ковальов С.П.) [33, с. 38].

Як стартову базу наукової роботи музею слід розглядати комплектування фондів зібрань. Перша збірка експонатів сформована з музейних збірок Земського музею, музеїв товариства «Просвіта», «Общества им. А. Духновича», Ужгородської гімназії та Державного музею ім. Т. Легоцького, ліквідованих або реорганізованих радянською владою. Так, Й. Янковичу, завідувачу

Державним музеєм ім. Т. Легоцького, наказали закрити заклад і провести повну інвентаризацію експонатів та майна [32, с. 11]. Цю колекція запланували окремим вагоном перевезти з Мукачєва в Ужгород в травні-червні 1945 р. [5; 7]. Остаточна ліквідація Мукачєвського музею ім. Т. Легоцького відбулася у 1950 р. із передачею його експонатів і майна до Закарпатського державного краєзнавчого музею [32, с. 11]. З цього приводу вийшла окрема постанова Ради Міністрів України від 24 січня 1950 р. [26].

Для повнішого комплектування фондів зібрань схвалено окреме звернення уповноваженого НРЗУ за № 53.556 V/1945 р., що націлило вчителів краю розпочати збір необхідних експонатів для майбутнього музею [4]. У колекцію музею в першому кварталі 1946 р. потрапили історичні цінності з маєтку родини баронів Перені з Севлюша (Виноградова) [32, с. 11].

Постанова Закарпатського облвиконкому № 50 від 31 січня 1946 р. надавала право дирекції музею в межах затвердженого бюджету витратити кошти на придбання історичних експонатів, документів, унікальних речей, обладнання [9]. Музей у другому кварталі 1946 р. придбав і зібрав більше 800 експонатів, з них понад 150 археологічних пам'яток епохи залізного віку, а також меблі XVII ст., особисті речі партизанів, зразки флори і фауни і т.п. Придбали близько тисячі примірників літератури на історичну і краєзнавчу тематику [32, с. 12].

Як свідчить В. Гошовський, перший завідувач відділом соціалістичного будівництва, Закарпатський краєзнавчий музей отримав у спадок від Етнографічного музею «... декілька добротних вітрин для експозиції, трохи меблів, декілька альбомів великого формату зі зразками народних вишивок з цілого Закарпаття та біля десяти зашкленних ящиків з перегородками, в яких було розміщено понад 300 писанок... Хто вкрав інші експонати під час окупації або війни, встановити не вдалось» [1, с. 71]. Але над писанками нависла певна загроза ідеологічного характеру. Вони розцінювалися як «предмети релігійної пропаганди» і могли бути знищені. Тому В. Гошовський розробив спеціальні бланки для інвентаризації і наукового опису писанок, а науковий співробітник Микола Поратунський сфотографував кожне яйце з кількох боків [29, с. 46].

У середині 1946 р. колекція музею вже нараховувала 5100 експонатів. З них – 400 археологічних, 800 краєзнавчих, 700 етнографічних, 2700 народного мистецтва, 500 історичних [32, с. 12]. Облік експонатів земського музею, які склали основу перших експозицій Закарпатського краєзнавчого музею, розпочато наприкінці 1947 р. У травні 1950 р. налічили 6951 одиницю збереження – переважно етнографічного і природничого характеру. У цьому ж році сюди передали 7176 експонатів з Мукачєвського музею ім. Т. Легоцького – в основному археологічних та історичних пам'яток краю.

На початку 1951 р. у фондах музею нараховувалося 13230 експонатів. Шість років у фондах працював Петро Сова, який чимало зробив у справі поповнення, систематизації й наукового вивчення фондів зібрань [31, с. 19].

Закарпатський краєзнавчий музей став основою радянської музейної системи краю. Його становлення було вкрай суперечливим, як і всі перетворення радянської доби, а діяльність максимально заідеологізованою. Мали місце некомпетентність, кадровий голод, нігілістичне ставлення до минувшини, хибна розстановка акцентів, нетактовність щодо старих фахівців. З іншого боку, творча спадщина попередників активно й широко використовувалася, особливо у фактографічній частині.

Позитивним у діяльності радянської влади на ниві музейництва була спроба надати музейній та загалом пам'яткоохоронній справі масового розмаху, поширити її серед населення. Про це свідчать різноманітні звернення і

постанови щодо збору предметів старовини, збереження історичних будівель. До того ж, діяльність музеїв фінансувалася краще, заохочувалася допомога у розвитку музейництва.

Закарпатський краєзнавчий музей став першим державним закладом такого типу в краї. До того часу усі музеї існували на громадських засадах завдяки діяльності ентузіастів. Вони часто були далекими від розуміння справжнього призначення і принципів роботи музеїв. Однак, до процесу становлення музейної системи Закарпаття залучили й фахівців, що змогли організувати кваліфіковану обробку експонатів і зберегти чимало історичних раритетів.

Література

1. **Гошовський В.** Були колись літа... / В. Гошовський // Тиса. – 1992. – № 1-2. – С. 71.
2. **Державний архів** Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. Р-14. – О. 1. – Од. зб. 655. – Арк. 8.
3. **Там** само. – Арк. 11.
4. **ДАЗО.** – Ф. Р-177. – Оп. 1. – Од. зб. 51. – Арк. 3-4.
5. **Там** само. – Арк. 14.
6. **Там** само. – Арк. 18.
7. **ДАЗО.** – Ф. Р-177. – Оп. 1. – Од. зб. 52. – Арк. 2.
8. **Там** само. – Арк. 3-4.
9. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 1. – Арк. 1.
10. **Там** само. – Арк. 2-3.
11. **Там** само. – Арк. 6.
12. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 3. – Арк. 1-3.
13. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 4. – Арк. 2-3.
14. **Там** само. – Арк. 8.
15. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 5. – Арк. 2.
16. **Там** само. – Арк. 9.
17. **Там** само. – Арк. 10.
18. **Там** само. – Арк. 16.
19. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 7. – Арк. 1.
20. **Там** само. – Арк. 2.
21. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 9. – Арк. 15.
22. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 11. – Арк. 1-7.
23. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 14. – Арк. 8.
24. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 19. – Арк. 7.
25. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 26. – Арк. 2-3.
26. **ДАЗО.** – Ф. Р-1713. – Оп. 1. – Од. зб. 34. – Арк. 4.
27. **Бучмей О.** Відділ природи: історія створення та сучасний стан / О. Бучмей // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. IX-X. – Ужгород : ІВА, 2010. – С. 26-31.
28. **Бучмей О., Попов В.** З історії створення експозицій відділу природи Закарпатського краєзнавчого музею / О. Бучмей, В. Попов // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. I. – Ужгород : Карпати, 1995. – С. 206-212.
29. **Панкулч В.** Розвиток музейництва Ужгорода в 1920-1940-х роках / В. Панкулч // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія». – 2014. – Вип. 1 (32). – С. 40-50.
30. **Федака П.** Вступне слово / П. Федака // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. I. – Ужгород : Карпати, 1995. – С. 3-5.
31. **Федака П.** Закарпатський краєзнавчий музей на відтинку своєї півстолітньої історії / П. Федака // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. II. – Ужгород : Карпати, 1996. – С. 5-22.
32. **Філіп Л.** З історії Закарпатського краєзнавчого музею / Л. Філіп // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. IX-X. – Ужгород : ІВА, 2010. – С. 10-25.
33. **Філіп Л.** Історія відділу дорадянського періоду / Л. Філіп // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. – Вип. IX-X. – Ужгород : ІВА, 2010. – С. 37-47.

Literatura

1. **Hoshovs'kyi V.** Buly kolys' lita... / V. Hoshovs'kyi // Tysa. – 1992. – № 1-2. – S. 71.
2. **Derzhavnyy** arkhiv Zakarpat's'koyi oblasti (DAZO). – F. R-14. – Op. 1. – Od. zb. 655. – Ark. 8.
3. **Tam** samo. – Ark. 11.
4. **DAZO.** – F. R-177. – Op. 1. – Od. zb. 51. – Ark. 3-4.
5. **Tam** samo. – Ark. 14.
6. **Tam** samo. – Ark. 18.
7. **DAZO.** – F. R-177. – Op. 1. – Od. zb. 52. – Ark. 2.
8. **Tam** samo. – Ark. 3-4.
9. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 1. – Ark. 1.
10. **Tam** samo. – Ark. 2-3.
11. **Tam** samo. – Ark. 6.
12. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 3. – Ark. 1-3.
13. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 4. – Ark. 2-3.
14. **Tam** samo. – Ark. 8.
15. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 5. – Ark. 2.
16. **Tam** samo. – Ark. 9.
17. **Tam** samo. – Ark. 10.
18. **Tam** samo. – Ark. 16.
19. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 7. – Ark. 1.
20. **Tam** samo. – Ark. 2.
21. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 9. – Ark. 15.
22. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 11. – Ark. 1-7.
23. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 14. – Ark. 8.
24. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 19. – Ark. 7.
25. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 26. – Ark. 2-3.
26. **DAZO.** – F. R-1713. – Op. 1. – Od. zb. 34. – Ark. 4.
27. **Buchmey O.** Viddil pryrody: istoriya stvorenniya ta suchasnyy stan / O. Buchmey // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. IX-X. – Uzhhorod : IVA, 2010. – S. 26-31.
28. **Buchme O., Popov V.** Z istoriyi stvorenniya ekspozytsiy viddilu pryrody Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu / O. Buchmey, V. Popov // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. I. – Uzhhorod : Karpaty, 1995. – S. 206-212.
29. **Pankulych V.** Rozvytok muzeynytstva Uzhhoroda v 1920-1940-kh rokakh / V. Pankulych // Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Istoriya». – 2014. – Vyp. 1 (32). – S. 40-50.
30. **Fedaka P.** Vstupne slovo / P. Fedaka // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. I. – Uzhhorod : Karpaty, 1995. – S. 3-5.
31. **Fedaka P.** Zakarpat's'kyi krajeznavchyy muzey na vidtynku svoeyi pivstolitn'oyi istoriyi / P. Fedaka // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. II. – Uzhhorod : Karpaty, 1996. – S. 5-22.
32. **Filip L.** Z istoriyi Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu / L. Filip // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. IX – X. – Uzhhorod : IVA, 2010 – S. 10-25.
33. **Filip L.** Istoriya viddilu doradyans'koho periodu / L. Filip // Naukovyy zbirnyk Zakarpat's'koho krajeznavchoho muzeyu. – Vyp. IX– X. – Uzhhorod : IVA, 2010. – S. 37-47.

Официнский Р.А., Палинчак-Кутузова В.В. Становление Закарпатского краеведческого музея (к 70-й годовщине основания)

Работа посвящена исследованию процесса становления и деятельности Закарпатского краеведческого музея в 1945-1950 гг., поскольку именно это пять лет стали начальным этапом жизни музейного учреждения. Проанализировано позитивные и негативные моменты указанного процесса. Отображено документальное оформление музея как научно-исследовательского, культурного и образовательного государственного учреждения, указана роль музея в развитии памятникоохранного дела региона. Также показан процесс организации первых экспозиций и сбор экспонатов, освещена роль первых музейных сотрудников, которые стояли у истоков создания учреждения (И. Коломиец, П. Сова, А. Грабар, В. Гошовский, К. Бернякович и другие).

Ключевые слова: *Закарпатский краеведческий музей, экспонаты, фонды, экспозиции, история, становление музейного дела, архивные материалы.*

Ofitsynskyi R.A., Palynchak-Kutuzova V.V. The formation of the Transcarpathian Local History Museum (to mark 70th anniversary of establishment)

The study is devoted to the research into the process of the formation of the Transcarpathian Local History Museum and its activity in 1945-1950, because it was the fifth anniversary of the initial phase of the life of museum institutions. Analyzed the positive and negative aspects of said process. The documentary design of the museum as a research and educational public institution is described. Deals with the difficulties faced by the first directors of the museum in the establishment of the institution. Including shown and team building, financial support and scientific work.

To accommodate its exposure was allotted 17 rooms in the house of the former Provincial management (now here is the Regional Art Museum. J. Bokshay). In spring 1947 the museum moved to Uzhhorod Castle. The first exhibition at the new location was opened in 1948 with the Department of nature, history, ethnography and socialist construction. Transcarpathian Local History Museum was created on the basis of ethnographic and natural collections of the former Uzhgorod Provincial Museum. The museum added valuable archaeological and historical collections of the former of Lehoczky Museum (Mukachevo) in 1950. Also the process of the creation of the first collections and collection of exhibits is described and the role of the first museum attendants who were at the origins of the Museum establishment (I. Kolomiets, P. Sova, O. Hrabar, V. Hoshovskyi, K. Berniakovych and others) is shown.

Transcarpathian Local History Museum became the basis of the Soviet system of museum land. Its formation was extremely controversial, as all the transformation of the Soviet era and most ideological activity. There were incompetent, wrong placement of accents, faux pas on older professionals.

Positive in the activities of Soviet power in the field of museum was an attempt to give the Heritage and museum cause a mass scale, to spread it among the population. These are the various regulations on the treatment and collection of antiques, the preservation of historic buildings.

Transcarpathian Local History Museum was the first public institution of this type in the province. By the time all the museum there on a voluntary basis through the activities enthusiasts. Now the process of formation of Transcarpathia museum system attracted professional staff to organize professional handling of exhibits and save a lot of historical artifacts.

Key words: *Transcarpathian Local History Museum, exhibits, store, exposition, history, the formation of Museum Affairs, archival materials.*